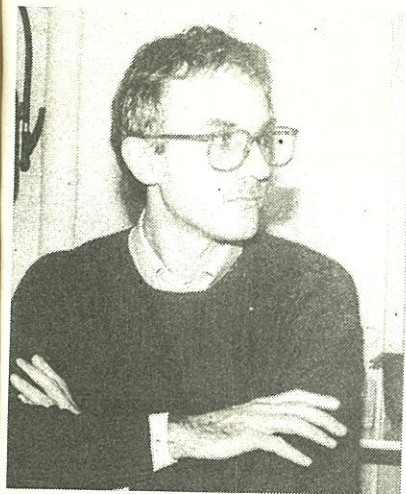

De Russische omwenteling

REAKTIES VAN FILOSOFEN

Na de reacties van de politici vlak na de staatsgreep, de schrijvers (na het mislukken van de staatsgreep) volgt nu de laatste aflevering van reacties. Deze van de filosofen.

Ulrich Melle

"De overwinningsroes zal van korte duur zijn"

"HET einde van de Politburokratische diktatuur in de Sovjet-Unie is een bevrijding voor de hele mensheid. Reagan had niet helemaal ongelijk. Het Sovjet-imperium was een 'Empire of Evil'. Eén grote volkeren- en mensengoelag.

Het bolsjevisme was één van de grote totalitarismen van deze barbaarse eeuw. De strijd tussen de systemen is vooreerst beslecht ten gunste van het kapitalisme, de parlementaire democratie en het nationalisme. Zowel Reagans bewapeningsoffensief, alsook de zich daartegen verzetende milieu- en vredesbeweging, hadden elk hun aandeel in deze 'overwinning van het Westen': de economische ineenstorting en het burgerprotest, dat rechtstreeks of onrechtstreeks met het burgerprotest in het Westen verbonden was, hebben het imperium onder niet-weerstaanbare druk gezet. De overwinningsroes zal echter van korte duur zijn. De wereld stevent af op een tijdperk van globale mobiliteit en crisis.

In het Oosten dreigen nationalistische uitbarstingen en economische en sociale ontworping. Het Zuiden zal nog meer in de verdrukking en de vergetelheid terechtkomen. Het Westen zal, desnoods met militaire machtsmiddelen, zijn parasitaire welvaart verdedigen. Ondertussen zal het duizendstemmige oor- en geest-

verdoevende koor van de media de blijde boodschap van de gelukkige konsument en van de monetaire vrijheid tot in de laatste uithoek van onze planeet verspreiden. De onoverzichtelijkheid en de complexiteit van de onlosmakelijk met elkaar verweven wereldproblemen zal verder toenemen. Bij gebrek aan een omvattend verklaringsmodel en een geloofwaardige, inspirerende tegenutopie zal het sociale en politieke protest slechts punktueel verbrokkeld en halfslachtig zijn. Ik kan echter niet geloven dat het westers model van de genadeloze kapitalistische concurrentiestrijd en het egoïstisch winstbejag, van de roofoverval op mens en natuur, van de vervuiling en de 'verlelijkheid' van shoppingcentra, auto-wegen en subtropische zwemparadijzen en van een representatieve schijn-democratie, zonder echte participatie en inspraak van onderuit, het einddoel is van de menselijke geschiedenis.

Ulrich Melle is lid van de werkgroep Groene Filosofen en werkt aan het Husserlinstituut van de Katholieke Universiteit Leuven.

Rudolf Boehm

"Een les in democratie?"

"JANAJEV, Jazov, Popov, Pavlov, Gorbatsjov, Krietsjov, Loekjanov, Jeltsin, Pugo, Sobtsjak - de nomenklatura: allemaal namen die zich overmorgen nauwelijks nog iemand zal herinneren. Met de uitzondering dan, misschien, van Kerenski (voornaam? Alexandr Fjodorovitsj). Putsch? Iedereen kon zien dat het met de Sovjet-Unie zo niet verder kon. Om de eenvoudige reden dat het tijdperk van de 'stagnatie' (onder Breznev, volgens Gorbatsjov) maar geen einde nam: geen spoor van perestrojka. Maar de glasnost dan, zal men uitroepen, die inderdaad aan Gorbatsjov te danken was! Glas heet in het Russisch 'de stem', glasnost zoveel als 'stemverheffing', zeg maar 'bespreekbaarheid'. De mensen in de Sovjet-Unie hebben inderdaad hun stem laten horen. Maar werd er eigenlijk iets besproken? Er wel wel van alles luidop gekonstateerd: Stalin dit en dat, verzorging slecht, productie achteruit, teveel bureaucratie, te weinig inspraak enz. Maar om iets te bespreken zijn er voorstellen nodig, en wel duidelijke en zinnige, en die kwamen maar niet uit de bus. Eenvoudig gesteld: er is nu eens geen gesprek mogelijk zonder onderwerp. Een les in democratie? Ik bedoel ermee niet de vermeende overwinning van het volk van Moskou over de putchisten, en zeker evenmin de vervanging van een - door Janajev - 'uit-

geroepen' noodtoestand door een - door Jeltsin - 'ingeroepen' noodtoestand, met al de gevolgen vandien voor wettelijkheid en grondwettelijkheid in het land. Ik bedoel veeleer deze heel eenvoudige les: democratie kan niet werken zonder inzicht, zonder 'intelligentie'. Om 'vrij' te kunnen kiezen en iets te kunnen beslissen, moet men weten wát kan gedaan worden, wélke de keuzemogelijkheden (de 'alternatieven') zijn, wát elk van die keuzemogelijkheden inhoudt en wát ze uitsluit: dat noem ik duidelijkheid. En om door middel van een bepaald besluit het hoofd te kunnen bieden aan één of andere toestand die men wenst te veranderen, moet men weten waaràan, aan welke oorzaak, die toestand te wijten is. En ook om dat te kunnen bespreken, is het nodig dat duidelijke voorstellen ter verklaring van die toestand moeten op tafel gelegd worden. Het probleem van de democratie is in de Sovjet-Unie, zoals trouwens bij ons in het Westen, één van intellectuele aftakeling. En natuurlijk zou ook aan een economische noodtoestand niet kunnen verholpen worden zonder democratie, nl. een op inzicht gegronde besluitvaardigheid van de meerderheid van de mensen.

Rudolf Boehm is docent filosofie aan de Rijksuniversiteit te Gent.

Mark Van de Pitte

“Het hele socialistische projekt meegesleurd?”

DE Europese geschiedenis bevindt zich in een draaikolk. In '89 valt het Oostblok uiteen en herrijst Groot-Duitsland uit zijn as. Slechts één jaar later ontstaat 'de Nieuwe Wereldorde' als gevolg van het verval van de Sovjet-Unie. Wat deze zomer uitliep op het versnelde einde van het Sovjetrijk. Ondertussen woedt een riskante burgeroorlog in Joegoslavië. De bolsjevistische revolutie was het eerste antwoord van de niet-kapitalistische (semi-) periferie op het mondiale kapitalisme van de 'westerse beschaving', de eerste poging om zich uit de greep van de vrije markt te bevrijden. In nog geen twee jaar tijd werd dit proces definitief van tafel geveegd. In evenveel tijd werden alle historische konstrukties, bedoeld om de heropstanding van Groot-Duitsland te voorkomen, ongedaan gemaakt. De twintigste eeuw lijkt een verloren eeuw te zijn. De opschorting van de KP in de S.U. vorige week, laat een gevaarlijk vacuüm achter. Zowel in het binnenland als in geheel Centraal-Europa. Door het allesomvattend monopolie-karakter van de KP sleurt deze partij in zijn val het volledig socialistisch projekt met zich mee: de gehele maatschappelijke konstruktie, inclusief de sociale verwezenlijkingen (of wat er nog van overbleef) en de anti-imperialistische dam, storten in elkaar. Bovendien leidt een ideologisch en maatschappelijk vacuüm, gekombineerd met sociaal-ekonomische frustratie gemakkelijk tot vervolging van minderheden en/of tot regelrechte burgeroorlogen. Jeltsin gaf daar alvast een voorsmaakje van met zijn

suggestie voor enkele kleine 'grenskorrektes'. Gedurende eeuwen werd Midden-Europa regelmatig bezet en gekoloniseerd door de Turken, de Zweden, de Habsburgers, de Duitsers en de Russen. Deze buitenlandse machten installeerden een stevig centraal gezag, voorkwamen op die manier burgeroorlogen en betekenden eigenlijk een stabilisatie van de regio. Met het wegvallen van de KP en de Sovjetunie als geostrategische scheidsrechter verdwijnt een belangrijke stabiliserende faktor. Wie zal deze dreigende leegte opvullen: Duitsland, Duits europa, de EEG, de NAVO, nationalistisch Rusland? Zijn de volkeren uit de regio gedoemd om, na de inhalende moderniseringsdiktatuur van Stalin, nu een diktatuur van de 'assimilatie aan de wereldmarkt' te ondergaan? Dat het Westeuropese imperialisme zich maar geen al te grote illusies maakt. De goedkope grondstoffen en arbeidskrachten en de immense afzetmarkt, die zich meer dan ooit aandienen, zouden wel eens zeer giftige geschenken kunnen zijn: een wespennest van burgeroorlogen, militaire avonturen, migratiegolven enz. Dit zou wel eens vroeger dan verwacht tot een 'imperial overstretch' kunnen leiden.

Mark Van de Pitte is lid van de Club van Antwerpen, doceert wiskunde en maatschappijleer.

Willy Deckers

“Laat de kern van het socialisme heropleven!”

WE werden wel even uit ons lood geslagen. De snelle veranderingen in het Oostblok waren we al gewend. Maar nu dit. Een coup in de USSR met prompt als antwoord een Russische Revolutie met het volk van het Rode Plein tegenover Sovjettanks die niet ingrepen, het neerhalen van de standbeelden van Lenin en zelfs Marx. Toch even doorslikken. Het is zo ingrijpend. Plots zijn er zoveel vragen van gisteren in één klap voorbijgestreefd. Onze wereld wordt uitgedaagd zichzelf opnieuw te lokaliseren en te definiëren. We moeten de gebeurtenissen leren begrijpen in een open interpretatie. Wat brengt ons morgen en wat een iets langere termijn?

De Russische Revolutie anno 1991 overschrijdt de eigen nationale grenzen. Ze kan staan voor een fundamentele verandering in de machtsverhoudingen op mondiaal vlak. Een politiek-ekonomisch systeem, de grote macht uit de Tweede Wereld, stort in mekaar.

Ik wil in dit verband slechts wijzen op twee tendensen. In de eerste plaats staan we wellicht voor de grootste uitdaging die het democratisch systeem ooit heeft gekend. De westerse democratieën zijn in de loop van hun eigen ontwikkeling uitgegroeid tot autoritaire staten waarin het volk alleen nog maar een symbolische functie heeft. Glasnost en perestroika stonden in dezelfde lijn. Een democratisch centralisme. Maar de kiem van de democratie overleefde in het volk. Het Russische volk heeft zich, weliswaar aarzelend, duidelijk getoond. We kunnen maar hopen dat vanuit

dit volk genoeg democratische drukingsgroepen kunnen ontstaan die de inhoud en de vorm van de democratie in hun land mee kunnen bepalen. Als deze groepen niet vastlopen in etnisch chauvinisme zou dit democratisch model ook voor het Westen een nieuwe input kunnen betekenen om de autoritaire tendenzen in de huidige democratische staten te bestrijden. Dit is misschien wel de laatste kans voor de valorisatie van echte democratie vanuit het volk. Een andere uitdaging ligt op sociaal-ekonomisch vlak. De desastreuze ekonomische situatie is een braakliggend terrein voor de westerse hang naar ekonomische expansie. Er is geen tweede politiek-ekonomisch tegenmodel meer. De grote vraag is wat dat voor de bevolking gaat betekenen. Krijgt het Westen zijn Groot Gelijk? Of zullen er voldoende tegenkrachten blijven bestaan die de sociaal-ekonomische eisen van het marxistisch-socialistisch systeem kunnen verdedigen? En kunnen die op hun beurt een nieuw en vitaal elan geven aan een linkse sociale politiek in het kapitalistisch Westen dat vandaag alsmear meer ten prooi valt aan kortzichtig hedonisme en een ik-kultuur van konsumenten. Gorbatsjov verwees ooit naar Lenins uitspraak dat het socialisme bestaat in de "scheppende werkzaamheid van de massa's." Onze hoop is dat deze kern van het socialisme in de toekomst eindelijk werkzaam mag worden.

Willy Deckers is doktorandus in de theologie en docent sociale filosofie. Hij is lid van de Club van Antwerpen.